

Den islandske model

Susan Andersen, seniorforsker
Statens Institut for Folkesundhed,
Syddansk Universitet

I dag

- Hvad er Den Islandske model
- Hvordan har vi undersøgt den
- Overblik over resultater
- Refleksioner over overførbare til Danmark

Formål med rapporten:

Kortlægning af litteratur om den islandske model vedrørende beskyttende faktorer i relation til børn og unges brug af rusmidler

Rapporten er udarbejdet som en del af Sundhedsstyrelsens projekt "Fælles om ungelivet" og udgivet i 2021

Kortlægning af den islandske model

Familie, venner og fritid som beskyttende faktorer
for unges rusmiddelbrug

Simone Gad Kjeld
Lisbeth Lund
Susan Andersen

Principperne bag den islandske model

Den islandske model er en forebyggelsesmodel forankret i lokalsamfundet, som skal styrke faktorer, der beskytter mod unges rusmiddelbrug inden for fire områder: Familie, venner, fritid og skole

Princip 1: Styrk det sociale miljø, så unge tilbydes inspirerende ungemiljøer uden rusmidler.

Princip 2: Brug lokalsamfundet i sin helhed, så man får en helhedsorienteret indsats og et stærkt samarbejde på tværs af de arenaer, der udgør unges liv.

Princip 3: Styrk lokal viden og engagér lokale aktører. Herved får de lokale aktører viden om, hvordan det går med unge i lokalområdet, og de motiveres til at lave en målrettet indsats.

Princip 4: Involvér forskere, politikere, praktikere og borgere til en forenet styrke – herved bliver indsatsen tværfaglig og alsidig

Princip 5: Løsningen skal matche problemet, hvilket blandt andet betyder, at man skal acceptere, at kulturændringer sker ved et langt sejt træk. Man kan med andre ord ikke forvente et quickfix

Styrke faktorer, der beskytter mod unges rusmiddelbrug...

"Beskyttende faktorer kan forklares som karakteristika, begivenheder eller om-stændigheder, der fremmer en hensigtsmæssig udvikling. Beskyttende faktorer kan på en og samme tid anskues som både det modsatte af risikofaktorer, men også som buffere, der kan mindske den mulige indflydelse af risikofaktorer eller afbøde nogle af de negative konsekvenser, som risikofaktorer har for et udfald som f.eks. rusmiddelbrug."

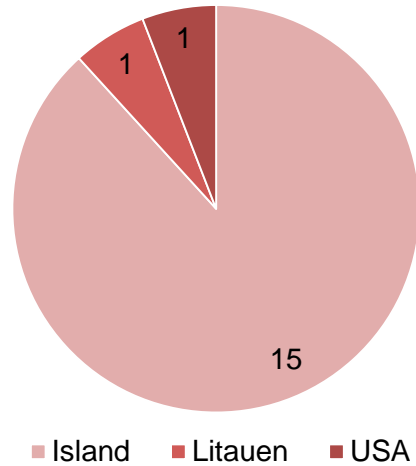
Metode

→ Kortlægning af litteratur fra hjemmesiden dedikeret til den islandske model (www.planetyouth.org)

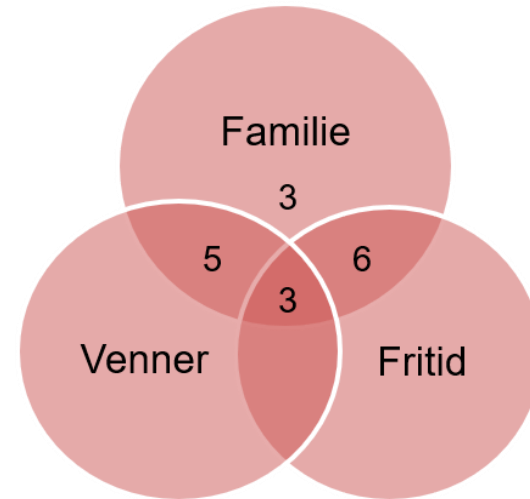
→ Litteratursøgning i to databaser med henblik på at kortlægge al relevant viden, som knytter sig til unge, rusmidler og den islandske model/Island

Karakteristika af inkluderede studier

Lande undersøgt i studierne

Domæner undersøgt i studierne

Familien

Fire faktorer er undersøgt:

- 1) Forælderrollen
- 2) Forældres involvering i den unges sociale liv og i lokalsamfundet
- 3) Familiens rusmiddelbrug samt reaktioner og holdninger til brug af rusmidler
- 4) Belastende familierelationer.

Resultater: Familien

Beskyttende faktorer

- Forældres monitorering og kontrol samt bruger tid sammen med den unge
- Forældre har kendskab til den unges venner og venners forældre
- Forældre udtrykker stærke reaktioner imod unges brug af rusmidler
- Lokalsamfund med gode sociale bånd mellem forældre (også selvom den enkelte unges forældre ikke har tætte bånd i lokalsamfundet)

Forældremonitorering og -kontrol? Det indebærer, at forældre ved, hvor den unge er om aftenen, og hvem de er sammen med. Der er regler i og uden for hjemme, fx ift. hvornår den unge skal være hjemme

Risikofaktorer for rusmiddelbrug: Familiens rusmiddelbrug og konflikter mellem den unge og forælderen

Resultater: Venner

Tre faktorer er undersøgt

- 1) Venners brug af rusmidler
- 2) Venners holdninger til og opfattelse af rusmiddelbrug
- 3) Venners støtte

Risikofaktorer for rusmiddelbrug:

- Venner bruger rusmidler og har positive holdninger til at bruge rusmidler
- Oplevet støtte fra venner
- Forekomst af rygning på skoleniveau

	(29)	(30)	(27)
Jævnaldrendes brug af rusmidler	- Rygning - Alkohol - Hash	- Rygning - Alkohol - Fuldskab	- Fuldskab
Opfattelse af status/få respekt ved brug af rusmidler	- Rygning - Alkohol - Hash		
Opfattelse af inklusion i vennegruppen ved brug af rusmidler	- Rygning - Alkohol - Hash		
Jævnaldrendes positive holdninger til rusmidler			- Fuldskab
Støtte fra venner			- Fuldskab

Resultater: Fritidsdomænet

To faktorer er undersøgt:

- 1) Deltagelse i sports- og fritidsaktiviteter
- 2) Festlig livsstil

Beskyttende faktorer

- Deltagelse i organiseret sport- og fritidsaktiviteter samt deltagelse i organiserede ungdomsklubber
- Bo i et nabolag eller gå på en skole med mange unge, der går til organiserede sportsaktiviteter

Risikofaktorer for rusmiddelbrug: Deltagelse i fester, være ude sent om aftenen, hænge ud uden voksnes tilstedeværelse

	(33)	(30)	(7)
Deltagelse i organiserede idrætsaktiviteter	+ Rygning o Alkohol o Hash o Amfetamin	+ Alkohol + Fuldskab	+ Rygning + E-cigaretter + Alkohol + Hash
Deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter			o Rygning o E-cigaretter o Alkohol o Hash
Deltagelse i ikke-organiserede idrætsaktiviteter		o Alkohol o Fuldskab	
Deltagelse i sportsaktiviteter (både organiserede og ikke-organiserede aktiviteter)			
Deltagelse i organiserede ungdomsklubber			
Deltagelse i kulturelle aktiviteter			
Deltagelse i fester	- Rygning - Alkohol - Hash - Amfetamin		

Mekanismer?

- Studierne peger særligt på, at venner og jævnaldrendes brug af rusmidler og holdninger til rusmiddelbrug har betydning for unges rusmiddelbrug. De andre faktorer har også en betydning, og f.eks. kan deltagelse i organiserede sport kompensere for risikofaktorer relateret til venner
- Teoretisk antages det, at unge, som er underlagt en form for social kontrol (forstået som positiv involvering og indflydelse fra det sociale netværk) vil være mindre tilbøjelige til at bruge rusmidler
 - F.eks. en høj grad af forældreinvolvering i den unges liv og i lokalsamfundet vil gøre det lettere at skabe fælles normer og værdier, som unge vil være mere tilbøjelige til at adoptere
 - Nogle af de samme mekanismer kan gøre sig gældende for organiserede sportsaktiviteter, som ofte vil være superviseret af voksne med forældre lignende ansvar
- Dermed kan øget fokus på forældrens rolle i forhold til den unge og øget deltagelse i organiseret sport være vigtige tiltag i rusmiddelforebyggelsen

Metodiske overvejelser

Størstedelen af studierne er tværsnitstudier, og vi kan ikke udtale os om årsag og virkning

Studierne er af ældre dato. Kun enkelte studier har brugt data, der er indsamlet inden for de seneste år

Samme studiepopulation, som er udgangspunkt for undersøgelserne

Overførbareheden af den islandske models resultater

Island er et lille og homogent land med ca. 350.000 indbyggere

- Kulturelle værdier om f.eks. indbyrdes afhængighed og samarbejde
- Kort afstand mellem beslutningstagere og lokalsamfundet
- Tradition for at integrere forskning, politik og praksis

- Eksempelvis en forældreforening, som blev dannet i 1990'erne, har været med til at mobilisere sociale bånd mellem forældre i lokalsamfundet

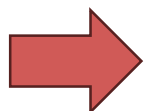

Overførbarhed til Danmark

Arbejdet med tankegangen bag den islandske model og komponenterne i modellen er ikke nyt i Danmark, og der kan trækkes på erfaringer og eksisterende viden

Vi diskuterede rapportens resultater med en ekspertgruppe og med de fem pilotkommuner i Fælles om ungelivet samt trak på viden fra arbejdet med den islandske model i andre lande

Vi opstillede en række handlingsorienterede anvisninger

Tabel 10. Handlingsorienterede anvisninger til rammen for forebyggelsesarbejdet

Mål	Forslag til handling
Etablere en fælles lokal forståelsesramme om rusmiddelforebyggelsen	Kortlægge samarbejdsrelationer. Udvikle stærke partnerskaber blandt beslutningstagere, forskere, praktikere og lokalsamfundet.
Inddrage forældre aktivt i alle faser og styrke forældres kompetencer til at arbejde med de unges rusmiddelbrug	Forældrepaneler, der inddrages i udformningen af indsatser og implementeringen af aktiviteter. Forældreorganisationer og anden inddragelse af forældre, hvor fælles målsætninger og rammer for deres unges liv aftales.
Inddrage foreningslivet og styrke foreningslivets kompetencer til at arbejde med de unges rusmiddelbrug	Foreningspaneler, hvor aktører i foreningslivet involveres og inddrages i udformningen af indsatser og implementeringen af aktiviteter. Etablere et samarbejde med foreningslivet omkring tilbud til unge og understøtte foreningslivets kompetencer i at arbejde med sunde og trivselsfremmende fællesskaber for de unge. Italesætte rusmiddelkultur og rusmiddelpolitik.
Inddrage unge aktivt i alle faser og styrke de unges kompetencer inden for rusmiddelforebyggelse	Ungepaneler, der inddrages i udformningen af indsatser og implementeringen af aktiviteter. Uddanne unge i rusmidler og i hvilke mekanismer, der knytter sig til rusmiddelbrug.
Understøtte og fastholde den strukturelle forebyggelse i forhold til rusmidler	Fastholde nuværende arbejde med røgfri miljøer og politikker – og udvid til at omfavne alkoholfri miljøer og politikker.
Indsamle erfaringer fra danske indsatser og monitorere udviklingen i rusmiddelbrug løbende	Kortlægge eksisterende danske indsatser, både de evidensbaserede og kommunale cases. Dokumentere udvikling i rusmiddelbrug og beskyttende og risikofaktorer blandt unge.
Sikre at komponenterne i modellen kan overføres og gennemføres i Danmark	Sikre en tydelig rollefordeling og udveksling af viden på tværs af organisatoriske skel. Tilpasning af aktiviteter og indsatser til den lokale kontekst (f.eks. til den enkelte kommune).

Tabel 11. Muligheder og udfordringer i arbejdet med beskyttende faktorer inden for familiedomænet

Familiedomænet	Muligheder	Udfordringer
Forældre opfordres til at have dialog med den unge om, hvor de er om aftenen, og hvem de er sammen med (forældremonitorering)	Italesætte vigtigheden i, at forældre følger med i de unges liv, herunder at de ved, hvor de er om aftenen, og hvem de er sammen med. Det er vigtigt, at det ikke italesættes som, at forældre skal kontrollere den unge.	Monitorering kan modarbejde unges ønsker om selvstændiggørelse og tilliden mellem de unge og forældrene. Hvordan kan forældre finde en god balance mellem at skabe tillid, vise interesse for den unges liv og have øjne på, hvem de unge er sammen med om aftenen, og hvor de er henne?
Forældre opfordres til at involvere sig i den unges sociale liv og i lokalsamfundet, f.eks. opfordres forældre til at lære forældrene til de unges venner at kende samt de unges venner	Italesætte over for forældre deres vigtige betydning for unges adfærd og valg, selv når de unge begynder at blive ældre og rette sig mod jævnaldrende, f.eks. opfordres forældre til at lære den unges venner og venners forældre at kende for således i højere grad at være involveret og engageret i den unges liv. Forældre kan have brug for at få mere viden om, hvilken betydning deres rolle som forældre har og at få konkrete handleanvisninger.	
Forældre opfordres til at tilbringe tid sammen med den unge	Tid med forældre kan muligvis overføres til, at de unge skal have voksne rollemodeller i generel forstand. Det behøver således ikke nødvendigvis at være forældre, men kan være andre voksne, f.eks. voksne i det organiserede fritidsliv i ungdomsklubber og i foreningslivet. Italesætte at forældre kan være til stede og give støtte til de unge på mange forskellige måder.	Det er vigtigt, at forældrene tilbringer tid med de unge, men er det kvalitetstid eller blot mængden af tid? Er det ligegyldigt, hvad der laves med de unge? Og vil de unge gerne bruge tid med forældrene, når de gerne vil stå på egne ben?
Forældre opfordres til at tilbringe tid sammen med den unge	Fokus på at identificere fælles snitflader forældre og unge imellem. Hvad kan unge og voksne lave sammen, så de tilbringer mere tid sammen? Fælles aktiviteter, som begge parter synes er spændende	

Tabel 13. Muligheder og udfordringer i arbejdet med beskyttende faktorer inden for fritidsdomænet

Fritidsdomænet	Muligheder	Udfordringer
Deltagelse i organiserede sports- og fritidsaktiviteter	Fokus på at skabe samarbejder på tværs af fitnesscentre og foreningslivet og skabe en bedre fitnesskultur. Dette kan handle om fælles og billigere kontingent samt at overføre de sociale fællesskaber, der eksisterer i foreningslivet, til fitnesscentre og det uorganiserede foreningsliv. Der skal være en opmærksomhed på, at samarbejdet igangsættes, inden unge melder sig ud af foreningslivet. Fastholdelse af børn og unge i organiserede sports- og fritidsaktiviteter. Fokus på samarbejde mellem trænere og forældre for at sikre, at de er på linje omkring unges brug af rusmidler. Trænere og forældre skal "klædes på" i forhold til italesættelse omkring f.eks. alkohol. Afdække, hvilke rammer der kendetegner fitnesscentrene. Kan man f.eks. arbejde med, at fitness i højere grad bliver voksenstyret? Afdække, hvilken kultur, der er omkring rusmidler i de enkelte foreninger og i forskellige typer af foreninger, f.eks. alkoholpolitikker. Afdække, hvordan forældre kan samarbejde med foreningerne.	Fitness kan være en større arena end foreningslivet blandt nogle grupper af unge, og de selvorganiserede aktiviteter (f.eks. fitnesscentre) fylder meget blandt unge i udskolingen. Hvordan kan det selvorganiserede område, herunder fitnesscentrene, blive en beskyttende faktor? Kan der gøres noget, så der kommer mere voksenstyring på? Der er forskellige normer og værdier internt i foreningerne, som kan modarbejde forebyggelsesarbejdet.
Festlig livsstil, herunder ude til sent om aftenen, hænge ud uden voksnes tilstedeværelse	Fokus på aktiviteter, hvor f.eks. alkohol ikke spiller en central rolle som samlende element – både i skole- og foreningsregi samt i ungdomsklubber.	

Ko ra

- Ko
del
ung
- Pri
ove
iga
akt
hel
- De
rek
sar
spe
eff

erne i
r
se
kst,
e
vordan
sitive